

Kontekst društvenog i kulturnog okruženja odrastanja djece u općini Matulji

Stupac, Ema

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:014906>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Ema Stupac
Kontekst društvenog i kulturnog okruženja odrastanja u Općini
Matulji

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Sveučilišni prijediplomski studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

**Kontekst društvenog i kulturnog okruženja odrastanja u Općini
Matulji**

ZAVRŠNI RAD

Kolegij: Povijest djetinjstva

Mentor: Vesna Katić viši predavač

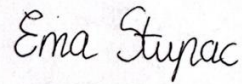
Student: Ema Stupac

Matični broj (JMBAG): 02990157169

U Rijeci, rujan, 2024

Izjava o akademskoj čestitosti

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentoricom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

A handwritten signature in black ink that reads "Ema Stupac". The signature is written in a cursive style and is centered on a light-colored rectangular background.

Zahvala

Ovim putem zahvaljujem se svojoj mentorici koja je pristala mentorirati me i pomoći mi u izradi svog završnog rada.

Zahvaljujem se svojim roditeljima i sestri koji su mi pružili podršku u svakom trenutku, pružajući mi savjete, ali i svoju ljubav i pažnju.

Sažetak

Kompetencije koje dijete stječe tijekom djetinjstva kao početne stepenice razvojnog i odgojnog procesa u velikoj ga mjeri određuju kao odraslu osobu. Iako ima veliki utjecaj, značaj djetinjstva, osviješten je tek šezdesetih godina prošlog stoljeća. Djetinjstvo se određuje kao sociološko kulturološki konstrukt koji se vremenom diferencira, što znači da se razlikuje kroz razne kulture i povijest. Istraživanja stvarnosti djetinjstva u različitim društvenim i vremenskim kontekstima pretpostavka su razumijevanja djeteta i djetinjstva u suvremenim promjenljivim uvjetima života. U Republici Hrvatskoj je malo istraživanja djetinjstva stavljenih u određeni prostorni i vremenski kontekst, stoga je cilj završnog rada opisati kontekst društvenog i kulturnog okruženja odrastanja djece u općini Matulji.

Ključne riječi: *djetinjstvo, društveno i kulturno okruženje općine Matulji.*

Summary

Competences that a child acquires during childhood as the initial steps of the development and educational process largely determine him as an adult. Although it has a great influence, the significance of childhood was only realized in the sixties of the last century. Childhood is defined as a sociological and cultural construct that differentiates over time, which means that it differs through various cultures and history. Research into the reality of childhood in different social and temporal contexts is a prerequisite for understanding the child and childhood in the modern, changing conditions of life. In the Republic of Croatia, there is little childhood research put into a specific spatial and temporal context, therefore the goal of the final paper is to describe the context of the social and cultural environment of children growing up in the municipality of Matulji.

Keywords: *childhood, social and cultural environment of Matulji municipality.*

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. POVIJEST DJETINJSTVA – ODRASTANJE DJECE.....	4
2.1. Razvojna perspektiva.....	6
2.1.1. Kognitivni razvoj djece kroz povijest.....	7
2.1.2. Promjene u pristupima odgoju i obrazovanju.....	8
2.2. Politička i ekonomska perspektiva	9
2.3. Socijalno-kulturna perspektiva.....	10
3. POVIJESNE, DRUŠTVENE I KULTURNE PRILIKE OPĆINE MATULJI ...	12
3.1. Društveno i političko uređenje.....	12
3.1.1. Povijest društvenih i političkih struktura.....	12
3.2. Geografski položaj, prirodne i kulturne znamenitosti.....	14
3.3. Stanovništvo, jezik, običaji.....	17
4. ODRASTANJE U OPĆINI MATULJI.....	19
4.1. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje.....	19
4.1.1. Institucionalni razvoj ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja	19
4.1.2. Eko-vrtić	23
4.1.3. Pust	27
4.1.4. Olimpijada	28
4.2. Osnovno obrazovanje.....	29
4.2.1. Struktura i organizacija osnovne škole.....	29
4.3. Suradnja s roditeljima i zajednicom	30
4.3.1. Uloga roditelja u obrazovanju	31
4.3.2. Inicijative i projekti suradnje s lokalnom zajednicom.....	32
5. ZAKLJUČAK.....	34

6. *POPIS LITERATURE* 36

1. UVOD

Djetinjstvo predstavlja ključnu fazu u razvoju ljudskog bića, koja oblikuje temelje za budući osobni, socijalni i intelektualni razvoj. Proučavanje djetinjstva u povijesnom kontekstu omogućuje bolje razumijevanje kako su se uvjeti života, društvene norme i kulturne prakse mijenjali kroz vrijeme i kako su te promjene utjecale na razvoj djece. Povijesni pristup omogućava analizu evolucije odgojnih metoda, obrazovnih sustava, te socijalnih i ekonomskih čimbenika koji oblikuju iskustva djece. Ova perspektiva pomaže u razumijevanju kako su različiti društveni i kulturni konteksti doprinisili stvaranju specifičnih obrazaca odrastanja, te pruža uvid u izazove i prilike s kojima su se djeca suočavala u različitim povijesnim periodima. Razumijevanje ovih aspekata omogućuje bolju primjenu suvremenih odgojnih strategija i razvoj politika koje su usklađene s potrebama djece i mladih.

Uvod u rad o kontekstu društvenog i kulturnog okruženja odrastanja u Općini Matulji služi kao temelj za razumijevanje specifičnih uvjeta u kojima djeca odrastaju i razvijaju se unutar ove lokalne zajednice. Općina Matulji, smještena u regiji koja se odlikuje bogatom kulturnom baštinom i specifičnim društvenim strukturama, pruža jedinstvenu perspektivu na način na koji lokalni faktori utječu na iskustva djece.

Razumijevanje društvenih i kulturnih uvjeta odrastanja ključno je za analizu obrazovnih i odgojnih praksi te za prepoznavanje izazova i prilika koje su prisutne u svakodnevnom životu djece. Motiv za odabir teme rada pronašla sam u želji da detaljnije steknem uvid u to kako povijesni kontekst, socijalne norme, kulturni običaji i lokalna infrastruktura oblikuju razvoj i odgoj djece Općine Matulji.

Cilj ovog rada je istražiti kontekst društvenog i kulturnog okruženja odrastanja u Općini Matulji, s naglaskom na povijesne, socijalne i kulturne aspekte koji utječu na razvoj djece. Rad će se usredotočiti na analizu kako povijesne promjene, društveno-politički faktori i

kulturne karakteristike oblikuju iskustva djece u ovoj specifičnoj zajednici. Osim toga, cilj je identificirati ključne čimbenike koji utječu na obrazovanje i odgoj djece, te pružiti preporuke za unapređenje postojećih praksi.

Kroz ovaj rad, istražiti ćemo utjecaj različitih čimbenika, uključujući društvene, političke i kulturne elemente, na iskustva djece u Općini Matulji. Osim što ćemo se fokusirati na povijesne aspekte i trenutne okolnosti, analizirat ćemo i specifične prakse odgoja i obrazovanja koje oblikuju svakodnevni život djece. Ovaj uvod pruža osnovu za daljnje istraživanje i razumijevanje složenosti konteksta u kojem djeca uče i rastu, te omogućava postavljanje temelja za analizu koja slijedi u glavnim poglavljima rada.

Kroz detaljno istraživanje i analizu, rad će doprinijeti boljem razumijevanju specifičnih potreba i izazova s kojima se djeca u Općini Matulji suočavaju, te će pružiti smjernice za razvoj učinkovitijih obrazovnih i odgojnih strategija koje su usklađene s njihovim jedinstvenim okruženjem.

Metodologija rada uključuje:

- Analizu literature: Proučavanje relevantnih knjiga, znanstvenih članaka i izvještaja koji se bave poviješću djetinjstva, odgojem i obrazovanjem u Općini Matulji.
- Kvalitativna istraživanja: Razgovori s lokalnim stručnjacima, učiteljima i roditeljima kako bi se prikupili uvidi o trenutnim praksama i iskustvima.
- Komparativna analiza: Usporedba društvenih i kulturnih faktora u Općini Matulji s drugim sličnim zajednicama kako bi se utvrdile specifične karakteristike i sličnosti.
- Prikupljanje sekundarnih podataka: Analiza statističkih podataka i izvještaja o obrazovnim institucijama i demografskoj strukturi.

Rad je strukturiran u nekoliko ključnih poglavlja koja zajedno daju sveobuhvatan pregled konteksta odrastanja. Kroz poglavlja prati se pregled povijesti djetinjstva i različitih perspektiva koje oblikuju odrastanje djece, uključujući razvojnu, političku i ekonomsku, socijalno-kulturnu, te perspektivu ljudskih prava. Razmatraju se i opisuju povijesne,

društvene i kulturne prilike specifične za Općinu Matulji, uključujući društveno-političko uređenje, geografski položaj, prirodne i kulturne znamenitosti, demografske karakteristike, te obiteljske odnose. Fokus se stavlja se na odgoj i obrazovanje, s naglaskom na rani i predškolski odgoj i obrazovanje, te osnovne škole. Zaključak sažima ključne nalaze i nudi preporuke za unapređenje odgojno-obrazovnih praksi. Popis literature korištene u radu, pruža osnovne izvore i reference koje su korištene za istraživanje i analizu teme.

2. POVIJEST DJETINJSTVA – ODRASTANJE DJECE

1960. Philippe Aries u knjizi *L'Enfant et la vie familiale sous l'ancien Regime* pokreće rasprave o povijesti djetinjstva (Ledić,2000). U srednjem vijeku, prema Ariesovoj teoriji, djetinjstvo nije postojalo već su djeca prikazivana kao „odrasli u minijaturi“. Do 18. stoljeća djeca su se poistovjećivala s odraslima. Kultura neolita i helenizam podrazumijevale su različitost svijeta djece i odraslih, no ta se razlika u srednjem vijeku izgubila. Moderno je društvo ponovo vratilo pojam djeteta i ideju djetinjstva. Djeca u srednjem vijeku nisu bila zapostavljena, odnosno zlostavljena, već nije postojala svijest o posebnosti djeteta i obilježjima koja razlikuju dijete od odraslih. Feudalna porodica temeljila se na moralnoj i društvenoj stvarnosti a manje na osjećajima. Aries je djetinjstvo u teoriju društva uveo kao novo područje (Nenadić, 2011). 1974. godine Lloyd deMause u knjizi *Povijest djetinjstva* naglasio je važnost odnosa roditelja i djeteta. Povjesničari nisu prihvatili deMauseovu psihogenu interpretaciju povijesti koja se temeljila isključivo na interakciji odnosa roditelja i djece. Edward Shorter je 1976. godine istraživao korijene moderne obitelji. Uzimajući dokaze, uglavnom iz Francuske, da su majke u 18. stoljeću same počele dojit svoju djecu ne dajući ih dojiljama iznosi svoje tvrdnje da je majčinstvo izum modernizacije. Za razliku od Shortera koji se usredotočio na 18. i 19. stoljeće, 1977. godine Lawrence Stone, kao i Aries, traži promjene u obitelji u razdoblju od 1500 do 1800. godine. Shorter ističe postojanje različitog tipa odgoja u obiteljima istog društvenog sloja, čiji uzrok vidi u jačanju kapitalizma. Stone smatra da su promjene u odgoju djece rezultat jačanja nezavisne i samosvjesne srednje klase (Ledić,2000). Linda Pollock u knjizi *Forgotten children: Parent-child-relations from 1500 to 1900*, 1983. godine uvela je novi pristup u istraživanju povijesti djetinjstva koji se temeljio na stvarnom odnosu roditelja i djece, a ne na ideji o djetinjstvu. Kroz istraživanje, našla je malo dokaza za Ariesove tvrdnje o ravnodušnosti roditelja prema djeci u prošlosti ili za deMausove stavove o zlostavljanju djece u 18. i 19. stoljeću. Smatrala je da su djeca u prošlosti bila voljena, a roditelji su bili duboko zabrinuti za svoju djecu (Ledić,2000).

Na primjerima srednjovjekovnog slikarstva jasno se vidi da slikari do 12. stoljeća nisu znali likovno predstaviti lik djeteta. Do 19. stoljeća književnost niti jednim stihom, djelom, odnosno dramskim dijalogom ne prikazuje ništa o svijetu djeteta. U srednjem vijeku djeca su dana u najam u druge obitelji da u njima rade kao posluga. Djeca su započinjala svoj mladi život u tuđoj obitelji kako bi učila. Svakodnevnim sudjelovanjem djece u životu odraslih prenošena su znanja i iskustva s generacije na generaciju. Obrazovanje se stjecalo iz knjiga u kojima su bila navedena pravila lijepog ponašanja odnosno upute ponašanja u svim segmentima života. U kasnom 17. stoljeću došlo je do razlikovanja igara za djecu od igara za odrasle. Krajem 17. i početkom 28. stoljeća povučena je linija između djetinjstva i zrelosti. Krajem 18. stoljeća prvi se put javlja odjeća za djecu, a odrasli su uživali dječake oblačiti u mornarska odijela i vojničke uniforme. Djevojčice su, prema Ariesu, duže čekale na promijene i zadržane su u svijetu tradicionalnog života. Povijesno gledano djetinjstvo je dugotrajan proces koji sporo i jednolično napreduje kroz vrijeme, stoga se doživljava kao evolucijska promjena, a ne promjena rezultirala utjecajem društva i kulture. Od kraja 60-ih godina nastupa nova faza u razvoju vrijednosti djeteta koja umjesto roditeljskog djelovanja „u ime djeteta“ nastoji predstaviti dijete kao subjekt vlastitog djelovanja (Nenadić, 2011).

Društvene znanosti dugo razdoblje nisu pokazivale interes za djecu, za razliku od pedagogije. Odgoj djece počeo se mijenjati sporo ali postepeno u 15. i 16. stoljeću. Postupno širenje školovanja u početku je bilo dostupno dječacima samo srednje klase, a djevojčicama je školovanje bilo dozvoljeno krajem 18. i početkom 19. stoljeća. U 17. stoljeću u knjigama su bila upute i savjeti roditeljima kada da kažnjavaju djecu, uče ih prva slova i najvažnije svakoga dana trebaju razgovarati o događajima o školi. Roditeljima je savjetovano da imaju razumijevanja i prilagode se poteškoćama svoje djece. Početkom 18. stoljeća obitelji su se sve više posjećivale djeci i cijenile svoju privatnost. Zdravlje i obrazovanje bili su osnovni ciljevi modernih roditelja (Nenadić, 2011).

O povijesti djetinjstva Kvarnerskog Primorja vrlo se malo zna, većinom preko usmene predaje. U Hrvatskoj su istraživanja povijesti djetinjstva i mladosti izuzetno rijetka (Ledić,2000). Proces odrastanja djeteta nije isključivo automatski proizvod unutarnjih

bioloških i fizioloških obilježja, već ovisi o specifičnim društveno-kulturnim uvjetima, spoznajama i ideologiji određene društvene sredine. Igor Kon, 1991 prema Ledić, 2011., koncept djetinjstva sagledava se kroz tri perspektive: 1. ideja djetinjstva, 2. praksa djetinjstva i 3. kultura djetinjstva (Kon, 1991, prema Ledić, 2011). Ideja djetinjstva podrazumijeva model djeteta i njegova odrastanja, stavove o djetetu i njegovim potrebama koji ga razlikuju od odraslih. Praksa djetinjstva obuhvaća aktivnosti djeteta, njegov stvarni položaj u porodici i društvu, postupke prema djetetu i međuodnose djeteta i odraslih. Kultura djetinjstva odnosi se na unutrašnji svijet djetetovog doživljaja i njegovu sliku o svijetu kao i interaktivne aktivnosti među samom djecom (Ledić, 2011).

2.1. Razvojna perspektiva

Razvojna perspektiva djetinjstva istražuje kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj kapaciteta djeteta kroz različite faze života. Ova perspektiva uzima u obzir ne samo biološke čimbenike već i utjecaje okoline, kulture i iskustava na razvoj djece. Razumijevanje razvoja djece kroz povijest uključuje analizu kako su se promijenile teorije i pristupi prema dječjem razvoju, te kako su ti pristupi oblikovali obrazovne i odgojne strategije (Woodhead, 2012).

Razvojna perspektiva naglašava pravilan fizički i psihosocijalni razvoj djece u ranom djetinjstvu, te njihovu ovisnost i ranjivost u tom periodu života. Emocionalno, socijalno, fizičko i mentalno funkcioniranje male djece razlikuje se od funkcioniranja starije djece i odraslih. Rano je djetinjstvo životno doba kada ljudsko biće ovisi o međuljudskim odnosima. Razvoj kognitivnih i kulturnih kompetencija, emocionalna sigurnost, socijalna integracija kao i sam opstanak proizlaze iz odnosa sa drugim ljudima. Ukoliko djetetu u ranoj fazi nisu zadovoljene osnovne potrebe, zlostavljana su ili zanemarivana posljedice se najčešće osjećaju i u odrasloj dobi (Woodhead, 2012). Razvojna se psihologija bavi prepoznavanjem i zadovoljavanjem potreba male djece, te ističe važnost spontanog i holističkog pristupa djetetu u odgojno.-obrazovnim ustanovama usmjerenom na dijete i zasnovanom na igri. Istraživanja su pokazala da djeca koja odrastaju i okruženju niske

kvalitete i uz nedostatak adekvatne roditeljske brige značajno kasne u razvoju i imaju emocionalne poteškoće i poremećaje. Istražujući razvoj djece koja su najranije godine života provela u sirotištima u Rumunjskoj tijekom 80-ih godina, a naknadno su usvojena, došlo se do saznanja da su sva djeca bez obzira na uzrast ostvarila poboljšanje i nadoknadila propušteno (Woodhead, 2012). Djeca uzrasta do dvije godine mnogo brže i potpunije reagiraju na pozitivne promjene, no nikada nije prekasno za intervenciju. Individualni kapaciteti djeteta kao što su snalažljivost, socijalne kompetencije, uzrast, zrelost i sličnost pomažu djeci da se nose sa teškim životnim okolnostima. Djeca mlađeg uzrasta i slabijeg općeg stanja mnogo su ranjivija. Podrška roditelja, odgajatelja i odraslih pomažu maloj djeci da se nose sa teškim situacijama. Sukladno navedenom predškolski odgoj i obrazovanje mogu značajno doprinijeti kako djeci tako i roditeljima da se uspješno nose sa negativnim životnim okolnostima (Woodhead, 2012).

2.1.1. Kognitivni razvoj djece kroz povijest

Kognitivni razvoj djece odnosi se na procese kroz koje djeca stječu znanje i razumijevanje o svijetu oko sebe. Kroz povijest, razumijevanje kognitivnog razvoja evolviralo je kroz različite teorijske okvire i znanstvena istraživanja, što je značajno utjecalo na obrazovne metode i pristupe odgoju.

U drevnim vremenima, percepcija dječjeg kognitivnog razvoja bila je ograničena i često proizašla iz filozofskih i religijskih stavova. U antičkoj Grčkoj, filozofi poput Platona i Aristotela raspravljali su o obrazovanju i razvoju djece, ali njihovi uvidi nisu bili temeljeni na sustavnom znanstvenom istraživanju. Platon je, primjerice, naglašavao važnost obrazovanja u oblikovanju morala i karaktera, dok je Aristotel fokusirao na razvoj intelektualnih sposobnosti kroz praktične iskustva (Stevanović, 2000).

Tek s pojavom modernih psiholoških teorija početkom 20. stoljeća, kognitivni razvoj djece postao je predmet sustavnog znanstvenog istraživanja. Jean Piaget, švicarski psiholog, razvio je teoriju stadija kognitivnog razvoja koja je postavila temelje za

razumijevanje kako djeca razvijaju sposobnosti za razmišljanje, rješavanje problema i razumijevanje svijeta. Piagetova teorija identificira četiri ključne faze kognitivnog razvoja: senzomotornu, predoperacijsku, konkretno operativnu i formalno operativnu. Prema Piagetovom modelu, djeca aktivno konstruiraju svoje razumijevanje kroz interakciju s okolinom i iskustvima (Stevanović, 2000).

Lev Vygotsky, ruski psiholog, pridonio je razumijevanju kognitivnog razvoja kroz svoju teoriju socijalne konstrukcije znanja. Vygotsky je istaknuo važnost socijalne interakcije i kulturnih alata u procesu učenja, naglašavajući da razvoj kognitivnih sposobnosti ne može biti odvojen od socijalnog konteksta i kulturnih utjecaja. Vygotskyjeva konceptualizacija Zone Proksimalnog Razvoja (ZPR) ilustrira kako djeca napreduju kroz pomoć i podršku drugih, što je ključno za razumijevanje kako socijalne interakcije i podrška oblikuju kognitivni razvoj (Vygotsky, 1978).

2.1.2. Promjene u pristupima odgoju i obrazovanju

Pristupi odgoju i obrazovanju djece kroz povijest značajno su se mijenjali kao odgovor na promjene u društvenim normama, znanstvenim saznanjima i filozofskim razmišljanjima. U antici i srednjem vijeku, obrazovanje je bilo ograničeno na uži krug društva i često je bilo usmjereno na religijske i moralne aspekte. U srednjem vijeku, obrazovni sustavi u Europi bili su pod utjecajem crkvenih institucija, koje su fokusirale obrazovanje na teološke studije i pripremu svećenstva (Kish, 2001).

Tijekom renesanse, došlo je do značajnih promjena u pristupima obrazovanju. Humanistički pokret potaknuo je razvoj kurikuluma koji je uključivao klasične jezike, književnost i filozofiju, s naglaskom na obrazovanje koje je poticalo intelektualni razvoj i kritičko razmišljanje (Green, 2000). Ove promjene reflektirale su širi društveni pomak prema većem cijenjenju individualnih sposobnosti i obrazovanja.

U 19. i 20. stoljeću, razvoj teorija o djetinjstvu i kognitivnom razvoju značajno je utjecao na obrazovne pristupe. Jean Piaget i Lev Vygotsky pružili su teoretske temelje za razumijevanje kognitivnog razvoja djece, što je dovelo do primjene njihovih teorija u obrazovnim praksama. Piagetov koncept stadija razvoja (Piaget, 1952) i Vygotskyjeva teorija socijalne konstrukcije znanja (Vygotsky, 1978) utjecali su na razvoj kurikuluma i metoda poučavanja, koji su se sada usmjerili na adaptaciju obrazovnih pristupa prema fazama kognitivnog razvoja i socijalnim interakcijama.

Posljednjih nekoliko desetljeća, postepeno se usvajaju pristupi koji naglašavaju inkluzivnost, individualizaciju i primjenu tehnologije u obrazovanju. Tako su obrazovni sustavi diljem svijeta počeli uključivati metodologije koje potiču samostalno učenje, kreativnost i razvoj kritičkog mišljenja, reflektirajući sveobuhvatan pristup koji uzima u obzir raznolike potrebe učenika (Brusilovsky & Millán, 2007).

2.2. Politička i ekonomska perspektiva

Politička i ekonomska perspektiva igra ključnu ulogu u oblikovanju obrazovnih sustava i pristupa odgoju djece. Različite političke ideologije i ekonomski uvjeti mogu značajno utjecati na strukturu obrazovnih sustava, pristup resursima i kvalitetu obrazovanja. U demokratskim društvima, političke odluke o obrazovanju često su usmjerene na osiguranje jednakih prilika za sve učenike, s naglaskom na javne obrazovne politike i financiranje obrazovnih institucija. U suprotnosti s tim, u autokratskim režimima obrazovni sustavi često odražavaju ideološke ciljeve vladajućih klasa, s naglaskom na obrazovanje koje podržava političke ciljeve i društvenu kontrolu (Apple, 2004). Ekonomski uvjeti također igraju presudnu ulogu u oblikovanju obrazovnih sustava. Zemlje s većim ekonomskim resursima obično mogu pružiti kvalitetnije obrazovne usluge, modernu infrastrukturu i bolje plaće za učitelje, dok zemlje s ograničenim

resursima često suočavaju s izazovima u osiguravanju osnovnih obrazovnih potreba i kvalitete (Psacharopoulos & Patrinos, 2004).

U kontekstu Općine Matulji, lokalna politika i ekonomski uvjeti odražavaju šire regionalne i nacionalne trendove. Analiza kako lokalne vlasti upravljaju obrazovnim sustavom i kako ekonomski uvjeti utječu na obrazovne prilike može pružiti uvid u specifične izazove i prilike s kojima se suočava lokalna zajednica.

2.3. Socijalno-kulturna perspektiva

Socijalno-kulturna perspektiva istražuje kako kulturni normativi, društvene vrijednosti i obiteljski odnosi oblikuju iskustva djece i njihove obrazovne prilike. Kulturni kontekst u kojem djeca odrastaju igra ključnu ulogu u oblikovanju njihovih vrijednosti, stavova i ponašanja.

Kulturni normativi i vrijednosti mogu značajno utjecati na obrazovne strategije i pristupe odgoju. Na primjer, u kulturama koje visoko cijene obrazovanje, može se očekivati veći naglasak na akademskim postignućima i obrazovnim uspjesima, dok u kulturama koje više cijene zajednicu i obiteljske odnose, obrazovne strategije mogu biti usmjerene na socijalne vještine i zajedničke vrijednosti (Holliday, Hyde & Kullman, 2010).

U kontekstu socijalnih odnosa, obiteljski odnosi i podrška igraju ključnu ulogu u obrazovanju djece. Obitelji koje aktivno sudjeluju u obrazovanju svojih članova mogu značajno poboljšati obrazovne rezultate i razvoj djece. Ovo uključuje različite aspekte poput pomoći pri učenju, sudjelovanja u školskim aktivnostima i podrške u razvoju socijalnih vještina (Epstein, 2001).

U Općini Matulji, specifične socijalne i kulturne značajke kao što su lokalni običaji, jezik i zajedničke vrijednosti imaju značajan utjecaj na obrazovne prilike i pristupe odgoju.

Razumijevanje kako ove karakteristike oblikuju obrazovne strategije i iskustva djece može pomoći u razvoju učinkovitijih obrazovnih praksi koje su usklađene s lokalnim kontekstom.

3. POVIJESNE, DRUŠTVENE I KULTURNE PRILIKE OPĆINE MATULJI

Općina Matulji, smještena na zapadnim padinama Učke, povijesno i kulturno bogata regija, poznata je po svojoj raznolikoj prošlosti koja je oblikovala današnje društveno-političko uređenje i kulturne običaje. Ovo poglavlje istražuje razvoj društvenih i političkih struktura te njihov utjecaj na obrazovanje i odgoj djece u ovoj općini, čime se pruža kontekstualni okvir za razumijevanje društvenog i kulturnog okruženja odrastanja u Matuljima.

3.1. Društveno i političko uređenje

Društveno i političko uređenje same općine ima duboke korijene u njenoj povijesti. Područje Matulja kroz stoljeća je bilo pod raznim upravama, od Habsburške Monarhije do Austro-Ugarske i Italije, što je rezultiralo jedinstvenim društveno-političkim strukturama koje su i danas prisutne. Moderno uređenje temelji se na lokalnoj samoupravi koja se razvila nakon osamostaljenja Republike Hrvatske 1991. godine, a posebnu važnost imaju procesi decentralizacije i jačanje lokalnih vlasti (Munić, 1996).

3.1.1. Povijest društvenih i političkih struktura

Povijest društvenih i političkih struktura Općine Matulji obilježena je različitim fazama upravljanja koje su utjecale na lokalno stanovništvo i društvene odnose. U razdoblju Habsburške Monarhije, Matulji su bili dio veće administrativne jedinice, a političke odluke donosile su se centralizirano, s malim utjecajem lokalnih zajednica. Ipak, tradicija samouprave, kao i običajna prava, zadržala je određenu autonomiju lokalnog stanovništva, što se nastavilo i u razdoblju Austro-Ugarske (Juretić, 2010).

Nakon Prvog svjetskog rata, Matulji su, kao dio Kvarnera, pripali Italiji, što je donijelo značajne promjene u društvenoj i političkoj strukturi. Talijanizacija, prisilna asimilacija i promjene u obrazovnom sustavu izazvale su napetosti među lokalnim stanovništvom. Tek

nakon Drugog svjetskog rata, Matulji su postali dio Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, gdje su se pojavile nove društveno-političke strukture temeljene na socijalističkom modelu samoupravljanja. U ovom razdoblju, lokalna zajednica počela je imati veći utjecaj na političke odluke, uključujući i one vezane za obrazovanje (Munić, 1996).

Jedan od autora koji se bavio tim temama je Mladen Bastijanić. Njegova knjiga "Istarska politika u razdoblju talijanske uprave: 1918-1945" detaljno obrađuje promjene u društveno-političkim strukturama regije, uključujući proces talijanizacije, asimilacije i političkog pritiska u međuratnom razdoblju. Također, knjiga "Povijest Istre od prapovijesti do danas", koju je uredio Neven Budak, pruža širi povijesni kontekst, uključujući i promjene nakon Drugog svjetskog rata i uvođenje socijalističkog sustava samoupravljanja.

Lokalne vlasti u Matuljima imaju ključnu ulogu u oblikovanju obrazovnog sustava i politika koje se odnose na odgoj djece. Kroz povijest, obrazovni sustav Matulja odražavao je širi društveno-politički kontekst u kojem se nalazio, ali i specifičnosti lokalne zajednice. U vrijeme Habsburške Monarhije i Austro-Ugarske, obrazovanje je bilo centralizirano, ali su lokalne škole u Matuljima uspjele zadržati određenu razinu autonomije, prilagođavajući se potrebama lokalnog stanovništva (Budak, 2006). U međuratnom razdoblju pod talijanskom upravom, obrazovanje je postalo sredstvo političke asimilacije, što je imalo dugoročne posljedice na lokalno stanovništvo i njegov identitet (Bastijanić, 1990).

U socijalističkoj Jugoslaviji, obrazovanje u Matuljima bilo je organizirano prema načelima socijalističkog odgoja, s naglaskom na kolektivizam i samoupravljanje. Lokalni učitelji i pedagozi imali su značajan utjecaj na oblikovanje obrazovnih programa, koji su često uključivali elemente lokalne kulture i tradicije, čime su se djeca odgajala u duhu pripadnosti zajednici .

Nakon osamostaljenja Hrvatske, lokalne vlasti preuzimaju veću odgovornost za obrazovni sustav. Razvijaju se programi koji integriraju lokalnu kulturnu baštinu u nastavni proces, a posebna pažnja posvećuje se očuvanju čakavskog narječja i lokalnih običaja. Kroz poticanje suradnje između škole, roditelja i lokalne zajednice, matuljske škole postaju centri kulturnog života gdje se djeca odgajaju u duhu lokalne tradicije i identiteta (Budak, 2006).

3.2. Geografski položaj, prirodne i kulturne znamenitosti

Na sjeverozapadnim obroncima Učke, u blizini granice s Republikom Slovenijom, smještena je Općina Matulji. U svojem sastavu Općina Matulji uključuje 23 naselja; Brdce, Bregi, Brešca, Jurdani, Jušići, Kućeli, Lipa, Male Mune, Mali Brgud, Matulji, Mihotići, Mučići, Pasjak, Permani, Rukavac, Rupa, Ružići, Šapjane, Vele Mune, Veli Brgud, Zaluki, Zvoneća, Žejane (Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije) Ovaj strateški položaj na prijelazu između priobalnog i planinskog područja te blizina važnih prometnih pravaca čini Matulje jedinstvenim mjestom u kojem su prirodne ljepote, povijesna baština i kulturne znamenitosti u tijesnoj vezi s obrazovanjem i odgojem mladih. Ovaj dio istraživanja fokusira se na geografske aspekte Matulja i njihovu povezanost s obrazovnim sustavom te na kulturne znamenitosti koje obogaćuju obrazovne aktivnosti u lokalnoj zajednici (Juretić, 2010).

Geografski položaj Općine Matulji značajno utječe na obrazovni proces i sadržaj u lokalnim školama. Smještena između primorske i kontinentalne klime, općina nudi širok spektar prirodnih okoliša – od šumovitih obronaka Učke do obalnog područja Kvarnera. Ova raznolikost omogućuje uključivanje različitih aspekata prirode u obrazovne programe, čime se djeca od rane dobi uče važnosti ekologije, zaštite okoliša i održivog razvoja.

U obrazovnim institucijama Matulja često se organiziraju terenske nastave koje uključuju istraživanje lokalne flore i faune, geoloških karakteristika područja te važnosti očuvanja prirodnih resursa. Blizina Učke omogućuje školama da u svoje kurikulume uključe predmete i aktivnosti povezane s planinarenjem, orijentacijom u prirodi i ekološkim projektima, čime se djeca povezuju s lokalnim okolišem i razvijaju svijest o njegovom očuvanju.

Geografski položaj Matulja također omogućuje lako povezivanje s obližnjim urbanim centrima poput Rijeke i Opatije, što dodatno obogaćuje obrazovne mogućnosti djece i mladih kroz sudjelovanje u regionalnim obrazovnim programima, kulturnim događanjima i suradnji s obrazovnim institucijama izvan općine.

Općina Matulji bogata je kulturnim znamenitostima koje igraju važnu ulogu u obrazovanju i odgoju djece. Kulturna baština ovog područja, koja uključuje tradicionalne običaje, arhitekturu i umjetnost, integrirana je u obrazovne programe lokalnih škola i vrtića.

Jedan od ključnih elemenata kulturne baštine Matulja je Zvončarska tradicija, koja je od 2009. godine upisana na UNESCO-ov popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Brojne su legende i predaje vezane uz nastanak zvončara, a najznačajnija je legenda o prodoru Turaka na Grobničko polje. Narod je na sebe obukao životinjsku kožu, na glave su stavili maske, a u rukama nosili stabljike kukuruza u obliku ljudskih figura. Turci su se uplašili vidjevši takve prizore, a narod ih je uspio potući u bitci. Također, vjeruje se da su se stočari oblačili u zvončare kako bi otjerali zimu i prizvali proljeće i toplije vrijeme (Šepić-Bertin, 1997). Zvončari, s njihovim specifičnim maskama i zvonima, predstavljaju važan dio lokalnog identiteta, a u školama i vrtićima Matulja ova tradicija se prenosi na mlađe generacije kroz radionice, kulturne projekte i sudjelovanje u lokalnim manifestacijama.

Također, etnografski muzej u Matuljima pruža učenicima priliku da se iz prve ruke upoznaju s poviješću i načinom života svojih predaka. Organizirane posjete muzeju, zajedno s radionicama koje uključuju izradu tradicionalnih predmeta, pridonose boljem razumijevanju lokalne povijesti i kulturnog naslijeđa.

Kulturne znamenitosti Matulja, kao što su stare crkve i kapelice te lokalni običaji poput procesija i svetkovina, također su integrirane u obrazovne aktivnosti. Učenici sudjeluju u očuvanju i obnovi ovih znamenitosti, čime se potiče osjećaj odgovornosti prema kulturnoj baštini (Munić, 1996).

Kombinacija geografskih aspekata i kulturnih znamenitosti Općine Matulji osigurava bogato i raznoliko obrazovno iskustvo za djecu i mlade. Navedeni elementi ne samo da obogaćuju nastavni proces, već i osnažuju osjećaj pripadnosti lokalnoj zajednici te svijest o važnosti očuvanja prirodne i kulturne baštine.

Da bi se istražio utjecaj geografskog položaja i kulturnih znamenitosti na obrazovne aktivnosti u Općini Matulji, potrebno je osloniti se na istraživanja koja povezuju geografiju, lokalnu kulturu i obrazovanje u manjim zajednicama. Istraživači poput Ivana Rogića i Vladimira Skračića svojim radovima značajno su doprinijeli razumijevanju kako lokalne geografske specifičnosti i kulturna baština oblikuju obrazovne procese.

Rogić je u radovima istaknuo važnost geografskog položaja u oblikovanju društvenih odnosa i obrazovnih praksi u manjim zajednicama. On naglašava kako prirodni okoliš, kroz svakodnevne aktivnosti, utječe na formiranje obrazovnih sadržaja koji su prilagođeni lokalnim potrebama. Primjerice, škole u ruralnim područjima često uključuju programe koji potiču učenike na istraživanje lokalne flore i faune, čime se razvija svijest o okolišu i održivom razvoju (Rogić, 1995).

S druge strane, Skračić je proučavao utjecaj kulturnih znamenitosti na odgojno-obrazovne aktivnosti, s posebnim naglaskom na etnografske i antropološke aspekte. U njegovim radovima, kao i u etnografskim studijama koje se bave očuvanjem nematerijalne baštine,

istaknuta je uloga lokalnih tradicija, kao što je zvončarska tradicija u Matuljima, u oblikovanju obrazovnog kurikulumu. Prema njemu, integracija kulturnih elemenata u obrazovni proces ne samo da obogaćuje nastavu, već i potiče razvoj lokalnog identiteta među učenicima. (Skračić, 2001). Autori naglašavaju kako su geografske i kulturne specifičnosti neodvojivi dio obrazovnog sustava u manjim zajednicama poput Matulja, te ukazuju na potrebu daljnjeg istraživanja njihovog utjecaja na oblikovanje kurikulumu i obrazovnih politika. U tom kontekstu, Općina Matulji predstavlja idealan primjer kako prirodne i kulturne karakteristike lokalne sredine mogu biti ključni elementi u obrazovnom procesu, čime se doprinosi očuvanju lokalnog identiteta i održivom razvoju zajednice.

3.3. Stanovništvo, jezik, običaji

Općina Matulji, smještena u blizini grada Rijeke, poznata je po svojoj raznolikoj populaciji i bogatoj kulturnoj baštini. Stanovništvo ovog područja njeguje tradicionalne običaje, dok se jezična raznolikost odražava u svakodnevnom životu. Ova poglavlja istražuju demografsku strukturu i jezične karakteristike Općine Matulji te njihovu povezanost s lokalnim običajima.

Demografska struktura Općine Matulji oblikovana je kroz stoljeća migracijama i povijesnim promjenama. Prema posljednjem popisu stanovništva, općina broji oko 11.000 stanovnika, pri čemu je vidljiva stabilna demografska slika s blagim porastom broja stanovnika u posljednjim desetljećima (Juretić, 2010).

Čakavski dijalekt Matulja ima posebnu kulturnu vrijednost i često se koristi u lokalnim školama kao sredstvo očuvanja jezične baštine. Govor na području cijele Kastavštine pripada čakavskom narječju, ekavskom dijalektu i sjeveroistočnomu istarskomu poddijalektu. Govor Kastavštine karakteriziraju konzervativne jezične značajke zbog čega je taj jezik bio predmet istraživanja u najranijim razdobljima hrvatske dijalektologije. 2019. godine objavljen je veliki rječnik kastavskoga govora Cvjetane Miletić, dok je 2001.

godine objavljen rječnik govora Rukavca i okolice kojemu je autor Franjo Mohorovičić Maričin. Između govora sela i zaselaka na području šire Kastavštine postoje znatne razlike, ne samo u riječima već i u naglasku. Do promjena je došlo najviše nakon Drugog svjetskog rata zbog seobe stanovništva (Grbac,2021).

Osim čakavskog dijalekta, u svakodnevnom životu stanovnici često koriste književni hrvatski jezik, što je rezultat obrazovnog sustava koji potiče standardizaciju jezika. Talijanski jezik, iako manje zastupljen, još uvijek je prisutan, posebice među starijim stanovnicima i u formalnim situacijama, s obzirom na povijesne veze Matulja s Italijom (Munić, 1996). Demografska i jezična raznolikost Matulja odražava se i u lokalnim običajima. Multikulturalni karakter zajednice omogućuje očuvanje i promociju različitih tradicija, od lokalnih festivala do svakodnevnih običaja koji integriraju elemente iz različitih kultura. Jezične karakteristike i demografska struktura Matulja ključni su faktori u očuvanju kulturne baštine i jačanju zajedničkog identiteta, dok istovremeno omogućuju otvorenost prema novim utjecajima i promjenama u suvremenom društvu.

4. ODRASTANJE U OPĆINI MATULJI

Općina Matulji prepoznaje odgoj i obrazovanje kao ključne čimbenike za razvoj svoje zajednice. Posebnu pozornost posvećuje ranoj i predškolskoj dobi, koja postavlja temelje za cjeloživotno učenje i razvoj djece. Ova poglavlja pružaju pregled trenutnog stanja, razvoja i utjecaja institucija ranog i predškolskog odgoja u Općini Matulji.

4.1. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Teorije ranog obrazovanja, uključujući Piagetovu teoriju kognitivnog razvoja, Vygotskijevu socijalnu teoriju i Eriksonovu teoriju psychosocijalnog razvoja, podupiru važnost predškolskog obrazovanja u formiranju kognitivnih i socijalnih kompetencija. Prema Piagetu (1923), djeca u ovom razdoblju razvijaju osnovne kognitivne strukture kroz interakciju s okolinom, dok Vygotsky (1978) ističe važnost socijalne interakcije i "zone proximalnog razvoja".

4.1.1. Institucionalni razvoj ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Razvoj ranog odgoja u Općini Matulji može se pratiti kroz povijest i socijalne promjene koje su oblikovale obrazovni sustav. Početci institucionalnog ranog odgoja u Matuljima datiraju iz sredine 20. stoljeća, kada su ustanovljeni prvi objekti i programi namijenjeni predškolskoj djeci. U tom periodu, primarni cilj bio je osigurati osnovne odgojne usluge i pružiti sigurnu i stimulirajuću sredinu za djecu prije ulaska u osnovnu školu (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

S razvojem društva i obrazovnih politika, Matulji su uveli naprednije obrazovne metode i kurikulume koji su usklađeni s nacionalnim standardima i smjericama. Na početku 21. stoljeća, s povećanjem interesa za kvalitetu ranog obrazovanja, općina je počela implementirati moderne pristupe koji uključuju razvoj socijalnih, emocionalnih i kognitivnih vještina djece (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji)

U današnje vrijeme, razvoj ranog odgoja naglašava važnost integracije obrazovnih sadržaja s lokalnim kulturnim i prirodnim resursima. Programi su prilagođeni potrebama djece i obitelji, a posebna pažnja posvećuje se inkluziji i dostupnosti obrazovnih resursa za sve članove zajednice (Seme Stojnović, Vidović, 2012).

Institucije predškolskog obrazovanja u Općini Matulji igraju ključnu ulogu u obrazovanju i socijalizaciji djece od najranije dobi. Glavne institucije uključuju predškolske ustanove koje pružaju raznolike programe za djecu u dobi od 0 do 6 godina.

Dječji vrtić Matulji otvoren je 1954. na zahtjev društva „Naša djeca“ u mjestu. Zgrada je djelomično adaptirana, a vrtić je s djelovanjem započeo 1.9.1954. godine. U vrtiću su djelovale dvije grupe- starija i mlađa, a zaposlene su bile učiteljica i njegovateljica. Radno vrijeme vrtića bilo je od 8 do 12 sati, a vrtić je pohađalo 56 djece. Svake školske godine u vrtić je upisano oko 50 djece, a radno vrijeme ostaje isto. S vremenom rastao je broj odgojno-obrazovnih skupina, a 1960. godine oformljena je prva mješovita skupina s 45 djece. Rad s malom djecom ometao je rad triju razreda osnovne škole u zgradi vrtića. 1962. vrtić se odvojio od uprave škole i time postao samostalna ustanova. Osnovan je upravni odbor vrtića, a sredstva za rad osiguravala je Općina Opatija. Upisano je 45 djece, a odgajatelj je za rad položio stručni ispit u Zagrebu. Naredne školske godine vrtić dobiva i samostalan prostor. 1965. vrtić je započeo s radom u adaptiranim prostorijama koje su bile opremljene po normi za uzrast djece, a nabavljen je i didaktički materijal za odgojno-obrazovni rad. 6. svibnja 1965. godine donesena je odluka, od strane Općinskog vijeća i Vijeća radnih zajednica, da se vrtići Opatija, Volosko, Matulji, Ičići i Lovran integriraju u jednu ustanovu Dječji vrtić Opatija, a ustanova Dječjeg vrtića Matulji bila je područno

odjeljenje. U okviru Osnovne škole Matulji 1968. godine rad s djecom predškolskog uzrasta započinje u Pasjaku i Lipi, dok je naredne godine otvoren dječji vrtić u Jušićima. 30.11.1973. godine vrtić Matulji odvaja se od Dječjeg vrtića Opatija, te se pripaja Osnovnoj školi Matulji. Iste godine otvoreni su područni vrtići Brešca, Brgud, Rukavac i Mune. Početkom školske godine 1973/74. na području Osnovne škole Matulji radili su dječji vrtići u Rukavcu, Jušićima, Breščima. Brgudu, Pasjaku i Munama, a svi vrtići djeluju u zgradama područnih škola. Korištenjem iste zgrade omogućeno je da tehničko osoblje radi za potrebe škole i vrtića, a nastavnici razredne nastave i odgajatelji bili su u stalnom kontaktu što je omogućilo bolju koordinaciju rada. Razmatrajući urbanistički plan Općine Matulji 1975. donesena je odluka o izgradnji nove zgrade Dječjeg vrtića Matulji u blizini osnovne škole (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

Mještani Matulja su 13. srpnja 1975. godine referendumom odlučili o samodoprinosu, dva posto od osobnog dohotka na tri godine pomoći će izgradnji dječjeg vrtića i jaslica. 28. travnja 1978. godine svečanim je događajem otvorena novosagrađena zgrada za potrebe vrtića, ali i jaslica koje su bile prve na području Opatije. Školska godina 1978/79. s radom je započela u novom objektu s tri jasličke skupine, dvije skupine cjelodnevnog boravka i dvije skupine poludnevnog boravka vrtića. Radno vrijeme vrtića započelo je već u 5 sati, te je trajao do 16. Dječji vrtić sa svojim područnim vrtićima djeluje od 1. siječnja 1979. godine u okviru Dječjeg vrtića Opatija kao radna jedinica sa svojim voditeljem. 1980. godine otvara se mješovita skupina predškolske djece u područnoj školi Zvoneća (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji)

O zdravstvenoj zaštiti djece vodile se velika briga, a posebno je angažirana medicinska sestra koja vrlo dobro surađuje sa zdravstvenom službom. Cjelokupna organizacija rada vrtića i jaslica odvijala se prema Programu rada Dječjeg vrtića Matulji. Dnevni raspored rada prilagođavao se dobnim grupama djece, te individualnim potrebama djece. Nastojalo se da organizacija rada bude što fleksibilnija. Posebna pažnja posvećena je djeci s poteškoćama u razvoju i njihovom uključivanju u redovni program. Na nivou Radne organizacije formirana je stručna služba, te je izvršeno dijagnosticiranje i identificiranje djece s poremećajima u govoru i glasu od strane defektologa, odnosno logopeda.

Odgajatelji su uređivali godišnje, mjesečne i dnevne planove odgojno-obrazovnog rada. Sadržaji i zadatci njege i odgojnog rada planirani su mjesečno i dnevno u vidu kraćih aktivnosti i igara uvažavajući specifične osobine djece određene dobi. Suradnja s roditeljima odvijala se putem roditeljskih sastanaka, grupnih sastanaka, stručnih predavanja i individualnih razgovora, a i zajedničkim akcijama. Stručno usavršavanje provodilo se putem individualnog usavršavanja, aktiva i seminara (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji). Tijekom školske godine 1980/81. javila se ideja o otvaranju odgojno-obrazovne skupine na talijanskom jeziku. Nažalost, zbog prostornih nemogućnosti i manjeg broja prijavljene djece talijanske nacionalnosti, zamisao nije realizirana, ali je talijanski jezik u vrtić uveden fakultativno. U dogovoru s prosvjetnom savjetnicom, fakultativni program talijanskog jezika provodio se kao slobodna aktivnost s određenim brojem djece po grupama. Stručno usavršavanje odgajatelja provodilo se putem stručnih aktiva, a redovito se nabavljala i stručna literatura na talijanskom jeziku (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

U suradnji s roditeljima realizirani su izleti na Učku, Lisinu, Lipice, izlet po Istri, te vožnja hidrogliserom. 1986. godine uveden je novi oblik suradnje s roditeljima, Dan druženja djece, roditelja i odgajatelja u obliku cjelodnevnog druženja na proplancima šume Lisine. 1989. godine uvedena je korektivna gimnastika u vrtić. Liječnik ortoped izradio je program korektivne gimnastike prilagođen djeci predškolske dobi, te održao predavanje na Odgajateljsko-zdravstvenom vijeću (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

Školske godine 1994./95. na području Vrtića Matulji djeluju specijalizirani programi: male tjelesne aktivnosti, glazbeni kutić i scenska igraonica na čakavštini. Iste godine održana je manifestacija svih vrtića „Cvjetni korzo“ u Opatiji na Dan državnosti. Ista manifestacija u Matuljima je ponovljena na Dan Općine Matulji. Ubrzo nakon manifestacije započete su nesuglasice između općine Matulji, Lovran i Mošćeničke Drage, te grada Opatije oko financijskih sredstava, što je rezultiralo zahtjevom za razdvajanje vrtića Matulji i Opatija. 1. rujna 1995. godine Vrtić Matulji započinje rad kao samostalna organizacija. Princip rada vrtića temeljio se na poštivanju individualnog pristupa i zadovoljavanja potreba svakog djeteta. Mnoštvom poticaja odgajatelji su nastojali da se svako dijete „otvori“, uklopi u skupinu, stekne osjećaj sigurnosti i

pripadnosti skupine, samopouzdanje, te se istakne na željenom području. Nastojalo se osigurati suradnju lokalne zajednice s vrtićem što primjećujemo i kroz niz manifestacija i događaja koji će biti opisani u daljnjem dijelu rada (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

Slika 1. Stranica Dječjeg vrtića Matulji

Izvor: <https://www.djecjivrticmatulji.hr/index.php/kroz-pricu-i-sliku>

4.1.2. Eko-vrtić

Od 2011. godine Vrtić Matulji nosi status Eko-vrtića. Iako je vrtić na ekološkoj osviještenosti radio već tridesetak godina, u svibnju navedene godine posloženo je sedam najvažnijih odrednica za dobivanje „zelene“ zastave. U eko program vrtića uključuju se sva djeca, roditelji, odgajatelji i uža i šira okolina. Proces ekološke osviještenosti poticao se sakupljanjem papira, čepova, plastike, baterija, stakla, a svaki vrtić imao je i svoju kompostjeru za sakupljanje bio otpada (spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

Na ulasku u Dječji vrtić Matulji stoji Stalni eko pano s grbom eko vrtića, te eko koracima: osnivanje eko odbora, ocjena stanja okoliša, plan djelovanja, praćenje stanja i

ocjenjivanje, rad plana i programa, obavješćivanje javnosti i uključivanje medija i eko kodeks. Na panou također ponosno stoji eko himna Dječjeg vrtića Matulji:

Svi brojite sa nama
Nek' čuje se galama!
Jen, dva tri ajmo skupa svi!

Ruke gore za naše gore
Ruke dolje za naše more.

Četiri, pet, da nam ljepši bude svijet.

Svi brojite sa nama
Nek' čuje se galama!

Šest, sedam za čisti zrak
Nogama lupajmo sad!

Nećemo smeće dignimo glas,
Hoćemo cvijeće za sve nas!

Svi brojite sa nama
Nek' čuje se galama!

Dječji vrtić Matulji ima Zlatni eko status , a polaznici Dječjeg vrtića Matulji čuvaju, njeguju i istražuju biljni i životinjski svijet. U sklopu eko projekta iskorišten je maleni prostor, te su djeca posadili rajčice i krumpire. Znatizeljno su pratili rast povrća i brinuli se o njemu. Sredinom rujna ubrali su rajčice i pripremili veliku salatu. Sljedeća aktivnost bila je traženje krumpira u zemlji. Pokupivši i posljednji krumpir iz zemlje, uz pomoć odgajatelja i tehničkog osoblja pripremili su pomfri party. Tijekom cijele godine ističe se važnost i odgovornost pojedinca i društva u podizanju ekološke svijesti kroz razne

aktivnosti i projekte, u koje se nerijetko uključuju i roditelji (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

U projektu „Zasadi stablo, ne budi panj“ djeca su sadila stabla maslina, a organizirana je i degustacija maslinova ulja. Pored maslina, u istome su projektu zasadili sadnice kestena i malina. Aktivnosti sijanja sjemena i sadnje biljaka kod djece su potaknule razvoj vještina, ljubav prema prirodi i preuzimanje odgovornosti za očuvanje prirode. Osim navedenog, aktivnosti su utjecale na razvoj fine motorike, šake i prstiju (čupanje korova, hvatanje sjemenke, rukovanje alatom), razvoj govora (nazivi biljaka i alata), pojma o vremenu (koliko je potrebno da biljka nikne i nastane plod), pojma o veličini (veličina posude sjemena i ploda), pojma o količini (potrebna količina zemlje, vode, sjemenki, plodova), a kao najvažnije treba istaknuti razvoj pozitivne slike o sebi kroz osjećaj uspjeha i samostalnosti (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

Od recikliranog materijala, odnosno tetrapaka, skupine su svaka na svoj način izrađivale hranilice za ptice. U zimskim mjesecima djeca su u hranilice stavljala sjemenke za ptice, te s radošću promatrale dolazak različitih vrsta ptica stanarica.

Vrtić Matulji osobito je ponosan na uređenje mediteranskog vrta. Pored maslina, kestena i malina, posijali su stare sorte rajčica koje su sami uzgojili iz sjemena i autohtono sjeme „brgujskega kapuza“. Danima su promatrali nicanje sjemena, bilježili rast, redovito zalijevali. Nakon što su presadili mlade sadnice rajčica, svaki je polaznik skupine odnio sadnicu kući kako bi zajedno s roditeljima uzgojio vlastite plodove. Nakon ljeta, vrativši se u vrtić, djeca su znatiželjno gledala koliko je niknulo plodova bijelog, crvenog i plavog sjemenskog krumpira kojeg su zasadili u proljeće. Djeca su posijala i sjeme repe. Kadulja i lavanda doprinijele su mirisu mediteranskog vrta, a sadnice javora koje su djeca i odgajateljice same uzgojile krase šume Klane (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

Potaknuti aktivnostima u sklopu eko projekata, polaznici vrtića Matulji izradili su slikopriču na temu „Zašto je stablo uvenulo?“ (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

Slika 2. Aktivnost „zasadi drvo, ne budi panj!“

Izvor: Spomenica Dječjeg vrtića Matulji

4.1.3. Pust

1994. godine Dječji vrtić Matulji sudjelovao je u karnevalskim povorkama, u svome mjestu, a i u centralnoj povorci maskara u Opatiji. Počele su ozbiljnije pripreme obilježavanja Pusta. U svim sredinama djeca su u skladu s običajima sakupljala jaja. U zajedničkim akcijama šivanja s roditeljima pripremljeni su kostimi za nastup na maskiranoj dječjoj reduti i Opatiji u kojoj je sudjelovalo preko tisuću djece. U mjestu Brgud održana je maskirana povorka u kojoj su sudjelovala djeca svih vrtića, poštujući izvorne narodne običaje i tradicionalne maske zvončara. Ista je bila popraćena televizijskom emisijom HRT- Studio Zagreb. Bila je to Prva Mića zvončarska smotra koja se od 1995. svake godine održava u jednom od naselja Općine Matulji. Na smotri se okupljaju dječaci i djevojčice raznih zvončarskih i maskaranih skupina svih sela i naselja Općine Matulji. Dječaci ponosno oponašaju svoje očeve, te na taj način čuvaju svoje običaje. Manifestacija traje cijeli dan, djeca obilaze određenu dionicu, a ljudi ih radosno dočekaju. Nakon završetka, održava se maskirani ples za svu djecu u Domu Jušići (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

Dječji vrtić Matulji, za sudjelovanje u Karnevalskoj povorci u Opatiji, dobio je Plaketu Turističke zajednice Opatija. Posebno je istaknuta i nagrađena Smotra zvončara u Matuljima, koju tradicionalno otvaraju maskirana djeca vrtića Matulji (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

Na početku „5. godišnjeg doba“, u vrtiću se vješa Pust kojeg su izradili djeca vrtićkih skupina. Svaki petak u vrijeme Pusta organizira se maskenbal za sve odgojno-obrazovne skupine vrtića. Djeca skupina druže se na hodnicima vrtića uz pjesmu i ples. Također, provode se radionice u kojima djeca izrađuju tradicionalne slastice poput „grašnjaka“, odnosno vrste fritule punjene kestenima, te „presnac“, kolač od cimeta i starog kruha. Nakon izrade, slastice se peku u kuhinji vrtića, a djeca se nakon ručka njima slade (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

U vrijeme pusta uključeni su i roditelji, te lokalna zajednica. Osim izrade samih kostima na radionicama s roditeljima, organizirani su i maskirani plesovi, te igre za roditelje i djecu. Na radionicama djece i roditelja izrađivane su i prepoznatljivo „pusno“ cvijeće. Isto

tako, često se tate ili neki drugi mještani, odjenu u zvončare i predstavljaju svoju skupinu. Starijim zvončarima često se pridruže i mladi zvončari odgojno-obrazovnih skupina. Na predstavljanju djeca uče o dijelovima tradicionalne zvončarske „monture“, te načinu na koji se svaka skupina zvončara kreće (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

Slika 3. Matuljski zvončari

Izvor: <https://www.novolist.hr/rijeka-regija/opatija/frlanski-zvoncari-domacini-mice-zvoncarske-smotre-va-frlanije-ocekuje-se-14-skupina/>

4.1.4. Olimpijada

Vrtić Matulji tradicionalno sudjeluje na Olimpijskom festivalu, iniciranog od strane Hrvatskog olimpijskog odbora. 19.5.2018. godine Dječji vrtić Matulji imao je priliku biti domaćin 17. izdanju ovog veselog sportskog događaja. Olimpijski festival dječjih vrtića

Hrvatske održao se na nogometnom terenu u Munama, a učestvovalo je 600 djece iz 15 vrtića Primorsko-goranske županije. Svečanost su otvorili Munski, Žejanski, Mučićevi i Frlanski zvončari, te djevojčice u narodnim nošnjama. Naglasak je stavljen na važnost sudjelovanja, te se time svakom djetetu dodijelila medalja za sudjelovanje. Program je započeo u 11 sati okupljanjem sudionika, a završio u 15:15 sati. Djeca su se natjecala u nizu disciplina. Dječaci su započeli s nogometom, te nastavili s atletikom, štafetom, bacanjem loptice i skokom u dalj. Djevojčice su sudjelovale u svim disciplinama kao i dječaci, osim u nogometu koji je bio zamijenjen povlačenjem konopa. Na ukupnom poretku prvo mjesto dijelili su Dječji vrtić Matulji i Dječji vrtić Rijeka s ukupno 408 osvojenih bodova (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

4.2. Osnovno obrazovanje

Osnovno obrazovanje u Općini Matulji ključna je komponenta obrazovnog sustava koja osigurava temelje za daljnje obrazovanje i razvoj djece. Ova poglavlja detaljno razrađuju strukturu i organizaciju osnovnih škola u Općini Matulji, kao i nastavni plan i programske aktivnosti koje se provode u okviru osnovnog obrazovanja.

4.2.1. Struktura i organizacija osnovne škole

U Općini Matulji, osnovno obrazovanje pružala je mreža od jedanaest osnovnih škola: Veli Brgud, Brešca, Vele Mune, Zvoneća, Lipa, Pasjak, Žejane, Rupa, Rukavac, Jušići i Matulji. Najstarija škola je u Rukavcu koja datira iz 1852. godine. Osim osnovne škole u Rukavcu, škola Matulji, te škola Jušići djelovale su još u vrijeme Austro-Ugarske. U vrijeme između dva svjetska rata, škole su djelovale po talijanskim propisima i na talijanskom jeziku. Nakon Drugog svjetskog rata rad škola započeo je na hrvatskom jeziku (Munić, 1996).

U centru naselja Matulji, obrazovanje djeci pruža Osnovna škola dr. Andrije Mohorovičića. 5. rujna 1912. godine Općinsko poglavarstvo Kastva odlučilo je otvoriti školu za Općinu Matulji. Nastava je započela u listopadu 1913. godine, a prvi učitelj bio je Josip Kirinčić (Munić, 1996). Ova škola ima modernu infrastrukturu, uključujući specijalizirane učionice za prirodne znanosti, umjetnost i informatiku, te sportsku dvoranu koja omogućuje učenicima sudjelovanje u različitim tjelesnim aktivnostima.

Slika 4. Osnovna škola dr. Andrije Mohorovičića, Matulji

Izvor: <https://mariterm.hr/references/osnovna-skola-matulji/>

4.3. Suradnja s roditeljima i zajednicom

Suradnja između obrazovnih institucija, roditelja i lokalne zajednice ključna je za stvaranje poticajnog obrazovnog okruženja i poticanje sveukupnog razvoja djece. U Općini Matulji, suradnja s roditeljima i zajednicom igra važnu ulogu u unapređenju kvalitete obrazovanja i integraciji lokalnih resursa u obrazovni proces. Ova poglavlja detaljno razrađuju ulogu roditelja u obrazovanju te inicijative i projekte suradnje s lokalnom zajednicom.

4.3.1. Uloga roditelja u obrazovanju

Roditelji igraju ključnu ulogu u obrazovanju djece, a njihova suradnja s obrazovnim institucijama u Općini Matulji značajno doprinosi uspjehu i dobrobiti učenika. Uloga roditelja može se promatrati kroz nekoliko aspekata: Roditelji su aktivno uključeni u obrazovni proces kroz redovite sastanke s nastavnicima, praćenje napretka djece, te sudjelovanje u školskim aktivnostima i događanjima. Škole u Općini Matulji organiziraju redovite roditeljske sastanke i savjetodavne grupe kako bi omogućile roditeljima da izraze svoje mišljenje i pružaju povratne informacije o obrazovnim programima i strategijama (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

Roditelji pružaju podršku učenicima kod kuće kroz pomoć u učenju i radne zadatke. U mnogim slučajevima, roditelji su ključni u stvaranju pozitivnog okruženja za učenje, pružajući motivaciju i resurse potrebne za uspjeh djece. Roditelji često volontiraju u školama, pomažući u organizaciji školskih manifestacija, radnih akcija i izvanškolskih aktivnosti. Ova vrsta angažmana doprinosi jačanju veze između škole i zajednice, te pomaže u stvaranju prijateljskog i podržavajućeg okruženja za učenike (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

Roditelji sudjeluju u različitim školskim odborima i savjetodavnim grupama, gdje imaju priliku sudjelovati u donošenju odluka koje se odnose na obrazovne politike i strategije. Ovaj oblik suradnje omogućuje roditeljima da doprinesu razvoju obrazovnih programa i politika koje su u skladu s potrebama i interesima njihove djece (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

4.3.2. Inicijative i projekti suradnje s lokalnom zajednicom

U Općini Matulji, suradnja između škola i lokalne zajednice očituje se kroz različite inicijative i projekte koji imaju za cilj unapređenje obrazovnog iskustva i doprinos razvoju zajednice.

Škole surađuju s lokalnim poduzetnicima i organizacijama kako bi pružile učenicima prilike za praktično učenje i stjecanje iskustava. Projekti kao što su posjete lokalnim tvrtkama, radionice i stručne prezentacije omogućuju učenicima da bolje razumiju različite karijere i poslovne procese (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

Škole organiziraju kulturne manifestacije u suradnji s lokalnim kulturnim institucijama i udrugama. Ovi događaji uključuju izložbe, predstave i koncerte koji ističu lokalnu kulturnu baštinu i omogućuju učenicima da se uključe u zajedničke aktivnosti koje promoviraju kulturnu raznolikost i zajedništvo (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

U suradnji s lokalnim ekološkim udrugama, škole u Općini Matulji provode projekte usmjerene na očuvanje okoliša i održivi razvoj. Aktivnosti uključuju sadnju drveća, čišćenje okoliša i obrazovne radionice o ekologiji, što potiče učenike na odgovorno ponašanje prema okolišu i uključuje ih u praktične aktivnosti koje imaju dugoročne koristi za zajednicu (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

Škole surađuju s nevladinim organizacijama koje nude različite obrazovne i socijalne programe. Ove organizacije pružaju dodatne resurse i podršku za učenike, uključujući programe pomoći u učenju, psihološku podršku i aktivnosti za razvoj socijalnih vještina.

Škola potiče učenike i roditelje na sudjelovanje u volonterskim aktivnostima u zajednici. Ovi programi uključuju pomoć u lokalnim domovima za starije osobe, organiziranje dobrotvornih prikupljanja sredstava i sudjelovanje u zajedničkim radnim akcijama. Ovakvi programi pomažu u razvoju osjećaja odgovornosti i zajedništva među učenicima i članovima zajednice. Kroz ove inicijative i projekte, Općina Matulji nastoji stvoriti obrazovni sustav koji je integriran s lokalnom zajednicom, pružajući učenicima ne samo obrazovne sadržaje već i praktična iskustva koja doprinose njihovom sveukupnom razvoju i pripremi za buduće izazove (Spomenica Dječjeg vrtića Matulji).

5. ZAKLJUČAK

Koncept djetinjstva kroz povijest se prilagođavao društvenim, ekonomskim i kulturnim promjenama. Djeca su u prošlosti tretirana kao „mali odrasli“, no kasnije razdoblja počela su isticati djetinjstvo kao posebno razdoblje u životu, obilježeno specifičnim potrebama i pravima. Proces odrastanja oduvijek je bio uvjetovan specifičnim društveno-kulturnim okvirima određenog podneblja. Proučavanje djetinjstva temelj je razumijevanja šireg društvenog konteksta.

Općina Matulji odlikuje se bogatom kulturnom baštinom i specifičnim društvenim strukturama. Raznolika je prošlost oblikovala današnje društveno-političko uređenje i kulturne običaje.

Odgoj i obrazovanje u Općini Matulji predstavljaju kompleksan i dinamičan sustav koji je u stalnom razvoju kako bi odgovorio na potrebe i izazove lokalne zajednice. Kroz pregled ranog i predškolskog odgoja, osnovnog obrazovanja te suradnje s roditeljima i zajednicom, jasno je da se obrazovni sustav Općine Matulji razvijao u skladu s promjenama u društvu i obrazovnim politikama, istovremeno njegujući lokalne specifičnosti i kulturnu baštinu.

Razvoj ranog odgoja i obrazovanja u Općini Matulji počeo je postepenim koracima, od osnivanja prvih institucija i implementacije osnovnih obrazovnih programa do današnjeg dana kada se naglašava integracija lokalnih kulturnih i prirodnih resursa u obrazovne sadržaje. Ove institucije, uključujući područne dječje vrtiće, ne samo da pružaju obrazovne usluge, već također igraju ključnu ulogu u socijalizaciji i sveukupnom razvoju djece, stvarajući temelje za njihov budući obrazovni uspjeh.

Osnovno obrazovanje u Općini Matulji osigurava strukturiran i sveobuhvatan pristup obrazovanju djece. Osnovne škole u raznim naseljima Općine Matulji nude raznolike obrazovne programe i aktivnosti koje su usklađene s nacionalnim obrazovnim standardima, ali istovremeno prilagođene potrebama lokalne zajednice. Kroz inovativne

nastavne metode, uključivanje lokalnih kulturnih elemenata i pružanje dodatnih izvannastavnih aktivnosti, ove škole doprinose sveukupnom obrazovnom razvoju učenika i pripremi za buduće izazove. Suradnja s roditeljima i lokalnom zajednicom predstavlja ključan aspekt obrazovnog sustava Općine Matulji. Aktivno sudjelovanje roditelja u obrazovnom procesu, kroz roditeljske sastanke, podršku učenju kod kuće i volonterske aktivnosti, značajno doprinosi uspjehu djece i jača vezu između škole i obitelji. Također, suradnja s lokalnom zajednicom kroz različite projekte i inicijative, uključujući partnerstva s poduzetnicima, kulturnim institucijama i nevladinim organizacijama, obogaćuje obrazovno iskustvo učenika i potiče razvoj zajednice.

Zaključno, obrazovni sustav Općine Matulji je integriran i dinamičan, s naglaskom na prilagodbu potrebama zajednice i očuvanje lokalne kulturne baštine. Kroz razvoj ranog odgoja, pružanje kvalitetnog osnovnog obrazovanja i aktivnu suradnju s roditeljima i zajednicom, Općina Matulji uspješno stvara poticajno obrazovno okruženje koje doprinosi sveukupnom razvoju djece i mladih. Ovaj sveobuhvatan pristup ne samo da osigurava kvalitetno obrazovanje, već i doprinosi jačanju zajedničkog identiteta i socijalne kohezije, što je ključno za održivi razvoj i prosperitet lokalne zajednice u cjelini. Nadalje, buduća istraživanja i analiza trebali bi se usmjeriti na praćenje učinkovitosti obrazovnih strategija, uključujući evaluaciju uspjeha implementiranih programa i inicijativa. Također, važno je nastaviti razvijati i prilagođavati obrazovne politike kako bi se odgovorilo na promjenjive potrebe zajednice i osigurala maksimalna korist za sve članove obrazovnog sustava. Općina Matulji, sa svojim posvećenim pristupom obrazovanju i suradnji, pruža primjer uspješnog integriranja obrazovnih resursa i zajedničkih napora u stvaranju održivog i kvalitetnog obrazovnog okruženja.

6. POPIS LITERATURE

1. Apple, M.W., 2004. *Ideology and Curriculum*. 3rd ed. New York: Routledge.
2. Bastijanić, M., 1990. *Istarska politika u razdoblju talijanske uprave: 1918-1945*. Pazin: Istarsko književno društvo.
3. Brusiilovsky, P. and Millán, E., 2007. *Adaptive Educational Technologies for Literacy Instruction*. Cambridge: MIT Press.
4. Budak, N. (ur.), 2006. *Povijest Istre od prapovijesti do danas*. Zagreb: Naklada Ljevak.
5. Epstein, J.L., 2001. *School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools*. Boulder, CO: Westview Press.
6. Grbac, S. (2021). *Slovnica kastavskega govora*. Kastav: Udruga čakavski senjali Kastav.
7. Green, I., 2000. *Renaissance Educatio*. New York: Routledge.
8. Holliday, A., Hyde, M. and Kullman, J., 2010. *Intercultural Communication: An Advanced Resource Book for Students*. London: Routledge.
9. Juretić, D. (2010). *Šetnja kroz općinu Matulji*. Matulji: Aliter PA doo.
10. Kish, J., 2001. *The History of Education in Medieval Europe*. New York: Columbia University Press.
11. Ledić, J. (2000). *Dnevnik Mladena Lokara: Uvod u povijest djetinjstva i mladosti*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
12. Munić D. (ur.). (1996). *Matulji*. Matulji: Katedra Čakavskog sabora Opatija.
13. Nenadić, M. (2011). *Socijologija djetinjstva*. Samobor: Pedagoški fakultet u Samoboru.
14. Piaget, J., 1923. *The Language and Thought of the Child*. London: Routledge & Kegan Paul.
15. Piaget, J., 1952. *The Origins of Intelligence in Children*. New York: International Universities Press.
16. Psacharopoulos, G. and Patrinos, H.A., 2004. *Returns to Investment in Education: A Further Update*. *Education Economics*, 12(2), pp.111-134.
17. Rogić, I., 1995. *Geografski položaj i društveni odnosi: Utjecaj na obrazovne prakse u*

- ruralnim sredinama. Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
18. Seme Stojnović, I. i Vidović, T. (2012). *Djeca-čuvari djedovine: Model vrtića s hrvatskim identitetom i njegovanjem interkulturalnosti*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
19. Skračić, V., 2001. *Kulturna baština i obrazovanje: Integracija tradicije u školske kurikulume*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
20. Spomenica Dječjeg vrtića Matulji
21. Stevanović, M. (2000). *Predškolska pedagogija: prva knjiga*. Rijeka: Express digitalni tisak d.o.o.
22. Šepić-Bertin, F. (1997). *Zvončari, partenjaki, fešteri, maškare*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
23. Vygotsky, L.S., 1978. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Edited by Michael Cole, Vera John-Steiner, Sylvia Scribner and Ellen Souberman. Cambridge, MA: Harvard University Press.
24. Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, https://zavod.pgz.hr/SN_JLS/Izvjescia_o_stanju_u_prostoru/Opcina_Matulji_IZ_12_08_2022.pdf
25. Woodhead, M. (2012). *Različite teorije o ranom djetinjstvu: teorija, istraživanje i politika*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.